

Naast schaatsen is er nog een bezigheid waar de Friezen in uitblinken en dat is het fokken van inländse rassen. De Friese Stabij en de Wetterhoun, het Friese melkschap en het zwart-bonte Friese melkvee zijn enkele voorbeelden. Het Friese paard vertegenwoordigt de eigenzinnigheid en vasthoudendheid van de Friezen. Bonifacius kwam er in 754 al achter, de Fries houdt vast aan zijn eigen waarden en normen. Dat is wellicht de redding geweest van het enige zuivere inländse paardenras dat Nederland rijk is. Tot twee keer toe bijna uitgestorven en nu groter dan ooit. De zwarte parels van de groene weiden in de waterprovincie Friesland hebben een bewogen historie.

MODE

Veranderende mode en een ander gebruik van paarden waren er de oorzaak van dat barokke rassen niet meer gewild waren, enkele verdwenen helemaal en andere werden 'moderniseerd' door kruisingen met volbloeds. Het Friese paard werd eigenlijk alleen nog maar in Friesland gefokt en als luxepaard gehouden. Rijke boeren hadden een of twee Friezen voor de sjees als ze naar de kerk gingen op zondag. Er werden nog steeds harddraverijen georganiseerd en daarvoor was de Fries in die tijd het beste paard. Maar er moest ook geld verdiend worden en daarvoor was de Fries niet het meest geschikte paard. Aan een dansend paard voor de ploeg had een boer niet zo veel en langzaam maar zeker werd de Fries weggeconcurrerd door de Bovenlander, (i.e. Groninger) een zwaar werkpaard dat meer geschikt was voor het boerenwerk. De Friezen voor het ringsteken en het ritje met de sjees verdwenen ook uit de stallen van de rijkere boeren. Bij de oprichting van het Friese paardenstamboek in 1879 was er maar bar weinig over van het paard dat in zijn gloriejagen in iedere koninklijke stal te vinden was.

OPGRAVINGEN

Na de ijstijd waren er al paarden in wat tegenwoordig de provincie Friesland is, er zijn resten van paarden gevonden bij opgravingen. Deze paarden zijn vertegenwoordigers van het oertype paard zoals dat in het hele Noordzegebied voorkwam, vrij zware paardjes met een schofthoogte van rond de 135 cm. Robuust gebouwd met veel behang en een lage staartplant. De Franse Merens en het Noorse Dalepaard zijn duidelijke afstammelingen van deze oerpaarden. Maar ook de Engelse Fell en Dalespony vertonen de kenmerken van de oerpaarden, al zijn deze rassen waarschijnlijk ook beïnvloed door onder andere Friese paarden. De Romeinen huurden ca. 150 jr na Chr. bereden Friese troepen in om de geleiden tegen de Schotten te versterken en zo kwamen de Friese paarden in Engeland terecht. Goede paarden waren een voorwaarde om zich te kunnen handhaven als volk. De Friezen wisten dit als geen ander. Aljn de Romeinse tijd werd veel aandacht besteed aan de fokkerij

IBERISCHE PAARDEN

Oorlogsvoering veranderde echter door de uitvinding van vuurwapen en ridders te paard werden overbodig. Vanaf de late middeleeuwen en de Renaissance veranderde het ideale paardtype onder invloed van de mode en de heersende tijdgeest. Het ideale rijpaard moest moedig, sterk en wendbaar zijn, met trotse verheven gangen en een fiere uitstraling. Het moest bruikbaar zijn op het slagveld en als rijpaard voor de elite. Iberische paarden, die met de Spaanse veroveraars in de 80 jarige oorlog meekwamen beantwoordden aan dit ideaal en werden ingezet voor de fokkerij. Ook de Friese fokkerij werd sterk beïnvloed door de Iberische paarden. Langzamerhand werd de Fries een paard voor de hogere adel. Op veel hofstoeterijen stonden wel een of meer Friese hengsten en men gebruikte de Fries om andere rassen te veredelen. Denk in dit verband aan de Deense hofstoeterij te Frederiksborg en de Habsburger hofstoeterij te Kladrub. Ook de Russische graaf Orlov

FOTO: LUCIENNE GROELEN

D F r i e

van goede paarden en door de juiste teeltkeuze ontwikkelde de Fries zich tot een groot en sterk paard. In de middeleeuwen had een zich zelf respecterende ridder zeker een Friese hengst staan om op ten strijde te trekken. Een ridder wou met harnas en wapens rond de zook en een Fries droeg dit gewicht zonder blikken of blozen. Daarnaast stond het paard bekend als moedig, wendbaar en sober in het onderhoud.

gebruikte Friezen en deed dit om zijn Orlovdraver te fokken. De Orlovdraver werd gebruikt als middelste paard voor de troika, een aanspanning met drie paarden naast elkaar. De twee buitenste paarden galopperden en het middelste moest het bijhouden in draf. De Fries stond bekend als fijn meewerkend licht rijpaard, prima koetspaard, snelle harddraver en sterk hogeschoolpaard. Tot de

Engelse Volbloed en de Arabische Volbloed aan het begin van de 19e eeuw in de mode kwamen was het de Fries die samen met andere barokke rassen de toon aangaf in rijpaardenland.

FOTO: WYBO FOCUS

ONDERGANG

De oprichters van het stamboek, eigenzinnige Friezen natuurlijk, zetten alles op alles en reddden het ras van de ondergang. Alle resterende Friezen werden geregistreerd, maar 35 jaar later was het weer mis. In 1913 werd een fokvereniging naast het stamboek opgericht en werd door een zeer gericht aankoop- en opfokbeleid het ras opnieuw behoed voor uitsterven. Wel is toen besloten dat, om het ras te redden, een zwaardere Fries gefokt

moest worden, een die de concurrentie aankon met de Bovenlander. Een kleinere Fries met meer massa was het resultaat. Dit type is nu niet meer gewenst, luxe en lange lijnen is tegenwoordig het devies, net als in de dagen van de Renaissance en Barok. De laatste beproeving voor de Fries was in de jaren '60, de landbouwmechanisatie was niet te stuiten en voor de Fries leek het 'game over'. Er stonden in 1965 nog maar 500 Friese merries in het stamboek ingeschre-

ven. En weer kwam de koppige Friese volksraad boven en werd de Fries met man en macht van de ondergang gered. Uit de overgebleven hengsten en merries werd door een streng stamboekbeleid en veel overleg met de fokkers een populatie van tegenwoordig wereldwijd meer dan 40.000 Friezen gefokt. Zonder inbreng van vreemde rassen, want wat Fries is, moet Fries blijven. Door de verbeterende economie kregen mensen meer tijd en geld om zich te gaan vermaken en de recreatieruit-

ging op zoek naar een passend paard. De Fries paste prima in het plaatje: makkelijk in de omgang voor niet-paardenmensen, mooi om te zien en met vele talenten. Tot in de jaren '80 werd het zwaardere type landbouw-Fries nog algemeen gefokt, langzaam veranderde dit weer naar een langgelijnd, elegant paard. De Friese paarden die het tegenwoordig in de dressuurringen ook op hoger niveau op kunnen nemen tegen warmbloeden, lijken op de Fries zoals je die in zijn hoogtijdagen in konink-

lijke stallen kon tegenkomen. Wel zijn ze nu veel groter dan toen.

KLEUR

Vraag een willekeurige paardenliefhebber een Fries te omschrijven en hij zal zijn antwoord beginnen met 'Zwart'. De zwarte kleur is een van de kenmerken van de Fries, samen met de golvende staart en manen en de sokken aan de benen. De Fries is niet altijd zwart geweest, vroeger waren andere kleuren ook toegestaan, heel af en toe wordt er nog een vos-

FOTO: LUCIENNE GROELEN

FOTO: LUCIENNE GROELEN

FOTO: LUCIENNE GROELEN

veulentje geboren uit een volle Friese moeder en vader. Sinds enkele jaren worden te keuren hengsten echter getest op de vosfactor en als ze die bezitten is de hengstenkeuring afgelopen voor de hengst in kwestie. Een Fries is koolzwart of gitzwart, waarbij gitzwart zeldzaam is maar wel het liefst gezien wordt. Het verschil is wat lastig te zien, een gitzwarte Fries heeft na een grondige poetsbeurt een blauwige glans. Sommige Friezen zijn in de zomer bruinzwart, ze bleken wat op door de zon of door zweet tijdens het werk. Een Fries met aftekening wordt niet in het stamboek opgenomen, hooguit een paar witte haren zijn toegestaan. Het stoere uiterlijk van de Fries met zijn zware behang, zijn sobere voerwensen en zijn rustige karakter zijn kenmerken van een koudbloed. De Fries is echter geen koudbloed, deze indruk is waarschijnlijk ontstaan tijdens de jaren dat de Fries noodgedwongen als landbouwpaard gefokt werd. In de 18e eeuw werd de Fries als een licht rijpaard beschouwd en ook tegenwoordig kan de Fries zich prima meten met andere warmbloeddrassen. Het fiere uiterlijk en de golvende manen en staart zijn terug te vinden bij andere barokke rassen zoals de

Andalusier en de Lusitano, de zware sokken en het karakter is te herleiden op de oerafkomst, zoals boven beschreven.

KARAKTER

Een Fries is niet alleen een mooi paard, het is ook een prettig paard om mee te werken. Door zijn over het algemeen kalme karakter is hij bereid zijn ruiters een foutje te vergeven. Hij is makkelijk in de

omgang waardoor beginnende ruiters er een fijn paard aan hebben en hij is leergierig en intelligent genoeg om de gevorderde ruiters te kunnen plezieren. De Fries van nu is flink aan de maat, een stokmaat van 1,70m is geen uitzondering meer, zodat lange ruiters ook aan hun trekken komen. Als koetspaard is het een plaatje om te zien, de verheven gangen maken hem een plezier om naar te kijken. In enkelspan of

tweespan voor de sjees, klavertje drie of tandem, vierspan voor de marathonwagen en zelfs tien of meerspannen tijdens demonstraties, het kan allemaal met dit paard. Menig Fries heeft een carrière opgebouwd als show- of circuspaard, er is bijna geen circus dat niet een of meer Friese hengsten in zijn programma heeft. Als er in een film een stoer ridderpaard moet opdraven dan wordt vaak voor een Fries

gekozen. Shows als Goa, Apassionata en Levade werken voornamelijk met barokke paarden en hebben allemaal een of meer zwarte parels in de collectie.

Als je zo'n 15 jaar geleden met je Fries naar een dressuurwedstrijd ging kregen je mederuiters bijna medelijden met je omdat je met zo'n paard moest rijden. 'Wat moet dat karrepaard hier?' werd er bijna hardop gedacht. Sommige juryleden waren niet erg gecharmeerd van de Fries als rijpaard en staken dat niet onder stoelen of banken.

Het tij is gekeerd, de Fries is niet meer weg te denken van dressuurwedstrijden. Tineke Bartels bracht de hengst Reyert 337 uit in de sport, Saskia Meinema rijdt met Frizo van de Oostwal Intermediaire I en Esther Liano is inmiddels Intermediaire II startgerechtigd met de hengst Ielke 382.

Elk jaar wordt in juli in Hoofddorp een Friese Paardendag gehouden, het grootste dressuurevenement voor Friezen, waar in 2005 maar liefst 350 combinaties aan de start verschenen. Dressuurproeven van B tot en met Zz, kùr op muziek, meertallen en

bestgaande Fries staan op het programma.

HARDDRAVEN

Voor de sulky is de Fries geen partij voor de draver, die immers puur op snelheid is gefokt. Toch zijn er enkele enthousiastelingen die de drafbaan weer opgezocht hebben met hun Friezen. In 1990 werd voor het eerst weer een draverij georganiseerd voor Friezen en in 1998 werd de 'Organisatie Draverijen met Friese Paarden' opgericht. In het verleden werden de draverijen op een ongezaagd paard verreden met alleen een oranje zadeldekle op om te zitten voor de jockey. Later gebruikte men een sjees of tilbury als sulky. Een sjees en een tilbury zijn zware rytuigen en dat kwam de snelheid niet ten goede, rond 1890 verschenen de eerste houten sulky's op de baan. De snelste tijd ooit werd ook in deze periode verreden. De hengst Regent 32 zette in 1891 een kilometertijd neer van 1 minuut 55,8 seconde op de drafbaan in Groningen. Na de carrièreswitch richting landbouwpaard was er van deze snelheden niets meer over. Zelfs nu

is de snelste kilometertijd van een Fries op de baan van Wolvega, gelopen door Christiaan (v. Leffert), 2 minuten 03,4 seconde. De moderne draverijen worden gereden met speciale Friezen sulky's over een afstand van 1100 meter. Het seizoen loopt van september tot april en wordt afgesloten met de Gouden Swipe Dei in april. In het zomerseizoen worden demonstraties en kortebaandraverijen georganiseerd, in de winter als het mogelijk is arrensleedwedstrijden.

SJEES

Zijn de draverijen voor Friezen een licht nostalgisch gebeuren, bij het rijden met de sjees naar de hang naar traditie van de Friezen hang voren. De sjees is een tweewielig rijtuigje, vaak prachtig bewerkt met houtsnijwerk en schilderingen in 18e eeuwse Rococostijl uit de tijd van Louis XVI. De naam is een verbaste-

ring van het Franse woord 'chaise' dat stoel betekent. De oudste nog in gebruik zijnde sjees is uit 1772, er zijn zo'n 70 sjezen ingeschreven in een heus sjezenstamboek. In het zitgedeelte boven de as kunnen twee personen zitten. In een sjees zit de koetsier links, in tegenstelling tot bij andere rijtuigen. De passagier, vroeger vaak de vrouw des huizes, zit op de ereplek aan de rechterkant. Aan deze kant is het bakje van de sjees ook dicht, om de kleding van de dame te beschermen tegen opspattende modder. Bij demonstraties, boerenbruiloften en in showrubrieken zijn de sjezen nog regelmatig te bewonderen, compleet met in klederdracht gestoken koetsier en passagier. In het kostuummuseum De Gouden Leeuw in Noordhorn is een fraaie collectie Friese kostuums en sieraden te vinden en als je eens een echte boerenbruiloft wil meemaken kan dat op 26 juli 2006 in Joure.

Compleet met sjezen, ringsteken en draverijen! Het hoeft geen betoog dat de Fries tegenwoordig een ontzettend geliefd ras is. Een prachtige verschijning, een fijn karakter en veelzijdig inzetbaar. En bovendien het enige echte zuivere inländse paardenras dat ons land rijk is...

Tekst: Nanet Nijhof
Foto's: Lucienne Croezen, Hypo Focus

Met dank aan Atjan Hop, barokke paardenspecialist

• www.fps-studbook.com
• www.friesepaarden.nl
(Friese paardendag, Hoofddorp)
• www.boerebrulloft.nl

E-mail: degoudenleeuw@planet.nl
Tel. 0594-503804
Langestraat 48 Noordhorn (Gr.)